

Warszawa, dn. 8 maja 2021

Prof. dr hab. Jolanta Młynarczyk

Wydział Archeologii

Uniwersytet Warszawski

Recenzja dorobku naukowego dr Agaty Kubali w postępowaniu o nadanie stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie *nauki humanistyczne*, w dyscyplinie *archeologia*

Dr Agata Kubala ukończyła studia magisterskie na kierunku archeologia śródziemnomorska w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku 1995, a bezpośrednio po tym - studia doktoranckie na Wydziale Historyczno-Filozoficznym tegoż Uniwersytetu, uzyskując w roku 1999 stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie archeologii na podstawie dysertacji *Wpływy perskie i greckie w sztuce Anatolii w okresie od połowy VI w. p.n.e. do końca IV w. p.n.e.* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Joachima Śliwy. Cały ten okres studiów magisterskich oraz doktorskich ugruntował w niej zainteresowanie sztuką Grecji i Anatolii w I tysiącleciu pne oraz ich wzajemnymi związkami, szczególnie w aspekcie ikonografii.

Po uzyskaniu stopnia doktora, A. Kubala została zatrudniona w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach umowy o dzieło (1999-2001), a następnie w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, początkowo w ramach umów o dzieło i umów-zlecenia, a następnie na podstawie umowy o pracę (obecnie na czas nieokreślony).

Jako podstawę procedury habilitacyjnej dr Kubala zgłosiła monografię naukową *Filhellenizm a rodząca się nowoczesność. Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta w świetle zachodzących zmian*, Kraków-Wrocław 2019, nakładem Wydawnictwa Księgarnia Akademicka. Monografia ta jest projektem nowym i oryginalnym w stosunku do wcześniejszych dokonań Habilitantki (o których mowa poniżej), stanowiąc owoc jej projektu badawczego „Problematyka dokumentacji kolekcji rozproszonych o niejednorodnym charakterze na przykładzie kolekcji Eduarda Schauberta”, jaki realizowała w latach 2017-2018 w ramach grantu wewnętrznego na Wydziale Nauk Humanistycznych i Pedagogicznych

Uniwersytetu Wrocławskiego. Książka, która liczy sobie 455 stron, 61 ilustracji w formie fotografii oraz dwa rysunki, składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych Wstępem, a zakończonych Podsumowaniem, po którym następuje spis literatury, trzy aneksy, spis ilustracji oraz indeksy (nazwisk i geograficzny). Monografia poświęcona jest kolekcjonerskiej działalności architekta Eduarda Schauberta, urodzonego w 1804 r. w Breslau (Wrocławiu) absolwenta Królewskiej Akademii Budownictwa w Berlinie, który dwadzieścia lat swojego życia (1830-1850) spędził w Grecji właśnie oswobodzonej spod panowania otomańskiego. Życie i działalność tej postaci została obszernie i umiejętnie nakreślona na tle zmian polityczno-społecznych i kulturowych w Europie pierwszej połowy XIX wieku.

We Wstępie Autorka przedstawia okoliczności narodzin i rozwoju zainteresowania starożytną Grecją, któremu początkowy impuls dało dzieło Johanna Winckelmanna (1755), zaś odkrycia w Pompejach i Herkulanum spowodowały istną eksplozję 'antykomarii'. Podkreśla ona, że XIX wiek oznaczał zdecydowane przeniesienie zainteresowania ze sztuki starożytnego Rzymu na sztukę i kulturę starożytnej Grecji. Rozdział I omawia lata greckiej działalności Schauberta, który od 1834 r. piastował urząd naczelnego architekta Grecji, odpowiedzialnego m.in. za prace restauracyjne na Akropolu i angażował się w badania starożytnych budowli na terenie kraju; na okres ten przypada uformowanie się jego kolekcji. Rozdział II poświęcony jest genezie i rozwojowi filhellenizmu (rozumianego jako fascynacja kulturą grecką) w Europie ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec (w których obrębie znajdował się Breslau – rodzinne miasto Schauberta), przy jednoczesnym zwróceniu uwagi na budzenie się historycznej świadomości w młodym państwie Hellenów.

Rozdział III, zatytułowany „Kolekcjonerstwo starożytności greckich w kontekście rodzącej się nowoczesności” zawiera m.in. rozważania na temat genezy kolekcjonerstwa (sięgającego antycznej starożytności), przypuszczalnych motywacji i metod pozyskiwania kolekcji oraz powstawania narodowych muzeów publicznych. Zbiór obiektów greckich i rzymskich zgromadzony przez Schauberta i sprowadzony przez niego do Wrocławia w 1850 r., został w 1861, tj. w rok po śmierci kolekcjonera, przekazany do Królewskiego Muzeum Sztuki i Starożytności przy Uniwersytecie Wrocławskim. W krótkim Rozdziale IV Autorka analizuje ikonografię i symboliczne treści zawarte w powstałych ok. 1834 r. dwóch wizerunkach Schauberta: jego portrecie przy pracy w swym ateńskim domu (il. 1) oraz rysunku przedstawiającym jego atelier (il. 3), w obu przypadkach wśród przedmiotów stanowiących załączek jego kolekcji. Obydwa wizerunki wyszły spod ręki jego przyjaciela, Christiana Hansena, za zgodą (jeśli nie z inicjatywy) samego Schauberta, jako wyraz jego tożsamości i

samoprezentacja zbieracza starożytności zgodna z duchem epoki, co Autorka wspiera szeregiem dalszych przykładów.

Rozdział V, który jest zasadniczą częścią monografii, zawiera dyskusję zbioru antyków greckich Schauberta, poczynając od określenia jej genezy. Z obszernego omówienia tak metod pozyskiwania obiektów, jak motywacji kolekcjonerskich Schauberta (V.1) jawi się obraz dużej niejednorodności jego zbioru antyków, będącej cechą charakterystyczną kolekcji prywatnych owego okresu. Następnie (V.2) Autorka monografii przystępuje do rekonstrukcji i drobiazgowej analizy oryginalnego składu zbioru, z którego do dziś zachowała się tylko część, a którego dokumentację stanowią dwa katalogi, odpowiednio z 1861 i z 1877 r. (Aneksy III.1-2). Analizę tę Habilitantka przeprowadza w podziale na kategorie obiektów wyróżnione na podstawie kryterium materiału, takich jak wyroby metalowe, fragmenty figurek marmurowych, naczynia ceramiczne, terakotowe figurki, terakotowe reliefy, terakotowe detale architektoniczne (fragmenty konstrukcyjne i dekoracyjne), „wyposażenie kuchni” (jest to pojedynczy obiekt: dekorowany uchwyt piecyka), gemmy z różnego rodzaju kamieni, monety, odlewy gipsowe oraz nowożytna apłika brązowa. Wszystkie te kategorie zyskują tu obszerne omówienie, wsparte solidnym aparatem naukowym. Obiekty z kolekcji Schauberta, które przetrwały do dziś podzielone pomiędzy Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego a Muzeum Narodowe w Warszawie, zostały zaprezentowane w formie katalogu (Aneks I, ss. 397-422); są to 53 obiekty plus dodatkowo trzy inne, które Autorka uznała za potencjalnie należące do tego samego zbioru. Omówione zabytki zilustrowane są kolorowymi fotografiami doskonałej jakości, umieszczonymi po tekście zasadniczym i aneksach, a po których następuje dokładny spis ilustracji. Obiekty te czytelnik może skonfrontować z oryginalnym stanem kolekcji Schauberta przedstawionym w dwóch wyżej wspomnianych katalogach sporządzonych po śmierci kolekcjonera (Aneksy III.1-2).

Oceniana monografia to pierwsze naukowe przedstawienie sylwetki dziewiętnastowiecznego architekta Wrocławianina jako twórcy zbioru starożytności na tle gwałtownego rozkwitu filhellenizmu i związanej z nim pasji kolekcjonerskiej. Habilitantka oddaje sprawiedliwość takim kolekcjonerom jak Schaubert, doceniając pozytywną rolę, jaką odegrali w rozwoju archeologii (cytat: „To wszak filhelleńscy kolekcjonerzy dostarczali materiału do badań archeologom klasycznym (...), których działalność aż do lat 70. XIX wieku zaczynała się dopiero po odkryciu przedmiotu studiów” - s. 12). Nie można przecenić dokonanej przez dr A. Kubalę rekonstrukcji oryginalnego składu kolekcji Schauberta, obecnie zachowanej tylko częściowo. Omawiana monografia prezentuje wysoki poziom naukowy, z całym bogactwem

informacji oraz umiejętną analizą historycznych i społecznych aspektów dziewiętnastowiecznego kolekcjonerstwa. Książka, napisana doskonałą polszczyzną, potoczystym językiem, jest znakomitą lekturą nie tylko dla archeologa, historyka sztuki czy muzealnika, ale także dla laika, co bez wątpienia stanowi jej wartość dodaną.

Dorobek naukowy

Patrząc całościowo na dorobek naukowy dr Agaty Kubali, składa się na niego 28 pozycji, w tym cztery monografie naukowe, z których jedna (omówiona wyżej) została zgłoszona jako podstawa procedury habilitacyjnej. Z pozostałych trzech książek jedna (*Sztuka starożytnej Grecji i Rzymu. Katalog odlewów gipsowych z kolekcji Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław 2018) powstała we współautorstwie z U. Bończuk-Dawidziuk, w którym jednak 85 % udziału przypada na dr A. Kubalę. Wydana w wersji dwujęzycznej, praca ta prezentuje zbiór odlewów gipsowych różnych kategorii zabytków starożytnej Grecji i Rzymu (od powszechnie znanych słynnych posągów i reliefów po drobne obiekty jak lustro czy lampka oliwna) w Muzeum Uniwersyteckim we Wrocławiu. Dwie inne monografie są wyłącznego autorstwa A. Kubali. *Wpływy greckie i perskie w sztuce Anatolii w okresie od połowy VI w. p.n.e. do końca IV w. p.n.e.* (Kraków 2006) to publikacja rozprawy doktorskiej Autorki, w której na podstawie drobiazgowej analizy 42 wybranych zabytków z terenu Anatolii wyróżniła ona i obszernie omówiła występujące w nich elementy ikonograficzne bądź to o greckiej, bądź o perskiej proveniencji. Druga monografia, *Iconography of 'Neo-Hittite seals'* (Warsaw 2015), jest bardzo znaczącą pozycją i to nie tylko dlatego, że ukazała się w języku angielskim, zapewniając sobie przez to międzynarodowy odbiór. Jest to pierwsze pełne studium pieczęci powszechnie określanych jako „neo-hetyckie”, używanych na terenie południowej Anatolii i północnej Syrii w okresie X-VIII w. pne; oparte jest ono na zabytkach przechowywanych w szeregu kolekcji muzealnych i prywatnych. Charakteryzując fenomen pieczęci „neo-hetyckich”, Autorka oparła się na analizie ikonograficznej tak poszczególnych motywów, jak i całych kompozycji; dyskutuje Ona genezę i wymowę motywów ikonograficznych, przedstawiając w ostatnim rozdziale hipotezy dotyczące zastosowanie pieczęci.

Oprócz pozycji książkowych, w dorobku naukowym dr Agaty Kubali znajduje się dziewięć rozdziałów w monografiach (plus dwa opublikowane przed doktoratem) oraz dziewięć artykułów w czasopismach naukowych (plus cztery przed doktoratem). Tematyka tych publikacji odzwierciedla różnorodność jej zainteresowań naukowych. Jednym z nurtów jej

badan jest sięgające czasów studiów doktoranckich zainteresowanie starożytną Anatolią, któremu Habilitantka dała wyraz w artykułach poświęconych aspektom sztuki „grecko-perskiej” oraz ikonografii pieczęci tzw „neohetyckich”. Kolejną grupę tematyczną stanowią opracowania poświęcone ikonografii sztuki greckiej oraz społecznym aspektom kultury antycznej. Wreszcie trzeci nurt to zagadnienia kolekcjonerstwa reprezentowane przez badania nad działalnością Eduarda Schauberta, którego życie i historia kolekcji zyskały pełne opracowanie w omówionej powyżej monografii zgłoszonej przez A. Kubalę jako podstawa procedury habilitacyjnej. Ten nurt badawczy znajduje kontynuację w studiach Habilitantki nad kolekcjonerstwem gemm antycznych i ich kopii, dla których punkt wyjścia stanowi część zbiorów Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego. Ogromne znaczenie naukowe będzie mieć także planowane przez nią zgromadzenie w jednym opracowaniu wszystkich obiektów antycznych z przedwojennych kolekcji muzealnych Wrocławia, które obecnie rozproszone są pomiędzy różne muzea w Polsce.

Oceniając publikowany dorobek dr A. Kubali musimy uwzględnić fakt, że w jej życiorysie mieści się dość długi okres czasu (2001-2013), kiedy to - nie mając stałego zatrudnienia w jednostce naukowo-badawczej - zmuszona była do podjęcia dodatkowej pracy zarobkowej, co w sposób oczywisty spowolniło jej działalność publikacyjną. Z perspektywy tego faktu obecny dorobek naukowy dr Kubali niewątpliwie należy uznać za znaczący.

Na przestrzeni ostatniej dekady, tj od chwili uzyskania etatowego zatrudnienia w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, dr Kubala okazała się też niezmiernie aktywną uczestniczką życia naukowego. Wyrazem tego jest fakt, że w latach 2015 – 2019 r., poza uczestnictwem w konferencjach krajowych, brała ona udział aż w dwunastu konferencjach międzynarodowych, w ogromnej większości za granicą, w ramach których prezentowała aktualne wyniki swoich badań. Zrealizowała też liczne wyjazdy studyjne, związane z kwerendami bibliotecznymi i muzealnymi w instytucjach naukowych Londynu, Aten i Berlina. Jej współpraca z Narodowym Muzeum Archeologicznym w Atenach zaowocowała opracowaniem i publikacją zespołu fibul. Wreszcie, dr Kubala jest członkiem międzynarodowego stowarzyszenia Mediterranean Studies Association, a także Komisji Archeologii Krajów Śródziemnomorskich PAU i Komisji Archeologicznej wrocławskiego Oddziału PAN.

Doświadczenie dr A. Kubali w zakresie archeologii polowej jest dość skromne, gdyż ogranicza się ono do udziału w wykopaliskach zaledwie na trzech stanowiskach wschodniego

Śródziemnomorza, mianowicie Beit Gemal w Izraelu, Tell Arbid w Syrii i Nea Paphos na Cyprze. Jednakże zróżnicowanie tych stanowisk pod względem geograficznym, chronologicznym oraz typu osadnictwa z całą pewnością miało istotny wpływ na poszerzenie horyzontów badawczych Habilitantki, odgrywając istotną rolę w jej działalności dydaktycznej.

W działalności dydaktycznej dr A. Kubali można wyróżnić dwa etapy. Na pierwszym z nich (1999-2001), w ramach zatrudnienia w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr Kubala prowadziła zajęcia poświęcone archeologii Bliskiego Wschodu oraz interpretacji najważniejszych zabytków kultury antycznej. Drugi etap, trwający do dziś, datuje się od chwili jej zatrudnienia w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, w ramach którego (wypełniając pokaźne pensum w liczbie 240 godzin rocznie) prowadzi ona zajęcia na studiach licencjackich i magisterskich, a także na studiach angielskojęzycznych. Poza wykładami z historii sztuki starożytnej, należą do nich zajęcia o profilu specjalistycznym, takim jak historia i zagadnienia kolekcjonerstwa antyków oraz recepcja antyku w sztuce nowożytnej. Trzeba wreszcie podkreślić, że od r. 2015 dr A. Kubala prowadzi samodzielnie seminarium magisterskie poświęcone sztuce starożytnej. O umiejętnościach organizacyjnych Habilitantki świadczy zaś fakt zorganizowania z ramienia Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego – w roli kierownika naukowego projektu - międzynarodowej konferencji poświęconej kolekcjonerstwu (*Collecting Antiquities from the Middle Ages to the End of the Nineteenth Century*, Wrocław, 25-28 marca 2020 r.).

W konkluzji:

Po zapoznaniu się z dołączoną do wniosku monografią zgłoszoną jako podstawa procedury habilitacyjnej oraz z całokształtem dorobku naukowego i dydaktycznego dr Agaty Kubali stwierdzam, że Habilitantka spełnia wszelkie kryteria stawiane w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.), art. 219 ust. 1 pkt 2, w sprawie postępowań o nadanie stopni naukowych.

Wnioskuje tym samym o nadanie dr Agacie Kubali stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia.

